

„Tillaga að lífi“: Um örlögin í Norðrinu og endursköpun Agnesar í *Náðarstund* eftir Hönnuh Kent¹

Inngangur

Í bók sinni *The Idea of North* segir Peter Davidson að allir „beri innra með sér sína eigin hugmynd um Norðrið“ og að „sem staðarlýsing sé ‚Norðrið‘ síbreytilegt og erfitt að henda reiður á því“ en jafnframt kalli hugtakið fram „ákveðin og jafnvel ástríðufull viðbrögð hjá flestum“.² Ísland er einungis nokkrum gráðum sunnan við norðurheimskautsbaug, sem liggur reyndar yfir hina norðlægu Grímsey, og því mætti ætla að Ísland falli undir hugmyndir flestra um Norðrið og að landslagið, náttúran, veðrið og árstíðirnar á Íslandi séu dæmigerð fyrir norðlægar slóðir. Norðrið er oft á tíðum túlkað sem öfgafullt, sem „staður hörguls og þurrðar“ og Ísland er sannarlega land andstæðna: elds og íss, myrkurs og ljóss.³ Hér eru veður oft válynd og hættuleg en einnig gefast margir fallegir, hlýir og bjartir sumardagar. Fólk sem bjó til sveita á Íslandi á nítjándu öld og var án allra nútíma þæginda lifði upp á náð og miskunn náttúrunnar

1 Þessi grein er tileinkuð minningu Eggerts Þórs Bernharðssonar (1958–2014). Eggert kynnti mig fyrst fyrir skáldsögu Hönnuh Kent og við áttum oft líflugar og skemmtilegar samræður í kaffistofu Nýja Garðs um mörkin milli sagnfræðilegs „sannleika“ og skáldaðs „sannleika“; þær einkenndust að sjálfsgöngu af mismunandi sköpunum sagnfræðings og bókmenntafræðings.

Greinin byggir að töluverðum hluta á bókarkafla á ensku sem kom út árið 2020 og er birt hér í breyttu formi og á íslensku með leyfi útgefanda þeirrar bókar. Sjá: Ingibjörg Ágústsdóttir, „Reinventing Agnes“.

2 Davidson, *The Idea of North*, 11 og 20.

3 Sama heimild, 17.

og landslagsins, en þessi öfl mótuðu hversdaginn með skýrum hætti. Íslensk sveit á nítjándu öld er sögusvið skáldsögunnar *Náðarstund* eftir Hönnuh Kent (2013, íslensk þýðing 2014), ástralskan rithöfund sem heimsótti Ísland fyrst sem skiptinemi og dvaldi eitt ár á Sauðárkróki.⁴ Agnes Magnúsdóttir var síðasta konan sem tekin var af lífi á Íslandi og líf hennar og örlög eru efniviður *Náðarstundar*. Íslensk fósturfjölskylda Kent sagði henni undan og ofan af Agnesi, morðunum á Illugastöðum og eftirmála þeirra er þau óku um Vatnsdal í Austur-Húnavatnssýslu. Innlokunarkenndin og einangrunin sem Kent upplifði á Sauðárkróki, þar sem litið var á hana sem aðkomumanneskju, eða „Ástralann“, ýtti undir samkennd hennar með Agnesi, og Kent kom til með að líta á Agnesi sem misskilið olnbogabarn fortíðarinnar.⁵ *Náðarstund* er í aðra röndina tilgátuævisaga eða síð-viktorísk skálduð ævisaga, skrifuð í anda endurskoðunarhyggju, og bæði femínísk og póstmódernísk hvað varðar þemu og frásagnartækni. Hin skáldaða rannsókn Hönnuh Kent á ævi Agnesar stefnir leynt og ljóst að því að gera sögu hennar miðlæga og sýna persónu hennar og gjörðir í margræðara ljósi en áður. Til að ná því takmarki beitir Kent aðferðum eins og ólíkum söguröddum og sjónarhornum, sem og vitundarflæði, en einnig birtir hún brot úr sögulegum heimildum sem varðveist hafa um Agnesi og málshöfðunina gegn henni. Þessi marglaga frásögn ólíkra sjónarhorna á Agnesi og gjörðir hennar vinnur gegn og grefur undan staðalímyndinni af hinu illa og morðóða kvendi sem hefur verið áberandi í mörgum sagnfræðilegum og skálduðum útgáfum af sögu Agnesar. Ásamt ofangreindum frásagnar aðferðum beitir Kent áhrifamiklum og ljóðrænum lýsingum á íslensku landslagi, náttúru og árstíðum, en slíkar lýsingar eru mikilvægar til að undirstrika þá mynd sem Kent dregur upp af Agnesi og aðstæðum hennar. Hið óblíða afskekkt Norður, einangrunin og erfið veðurskilyrði, þó stundum blönduð fegurð og hugarfró, endurspeglar og undirstrika hið vonlausar og fyrir fram dauðadæmda líf Agnesar og hennar grimmu örlög. Hér verður fjallað um ofangreind atriði og skáldsaga Kent túlkuð í ljósi endurskoðunar-

4 Friðrika Benónýsdóttir, „Myrkt ástarljóð til Íslands“; Reynolds, „Hannah Kent: From Adelaide to Icelandic noir“.

5 „Discovering Agnes: Hannah Kent on writing *Burial Rites*“, 342; Linda Morris, „The Cold Light of Day“.

hyggju í póstmóðernískum og femínískum sögulegum kvennabókmenntum sem vaxið hefur fiskur um hrygg síðustu áratugi.

1. Tillaga að ævi: afbygging staðalímyndar

Morðin á Illugastöðum þann 14. mars 1828 og aftaka Agnesar Magnúsdóttur og Friðriks Sigurðssonar á Þrístöpum þann 12. janúar 1830 eru flestum Íslendingum vel kunn. En aðdragandi og ástæður að baki þessara atburða eru um margt á huldu, þó að sögusagnir um ástarsamband Agnesar og Natans Ketilssonar hafi orðið lífseigar og markað endursagnir og aðlaganir á sögu þeirra í dægurmenningu, bókmenntum og kvikmyndum. Reyndar er ekki til nein sönnun þess að Agnes og Natan hafi átt í ástarsambandi, eins og Guðbrandur Jónsson bendir á árið 1936 í umfjöllun sinni um dauða Natans.⁶ Einnig er sýnt fram á þetta af bæði Eggerti Þór Bernharðssyni í grein hans um morðin og í nýlegri bók Þórunnar Jörlu Valdimarsdóttur, *Bærimm brennur*, þar sem segir: „Ekkert kemur ... fram í tryggum heimildum um kynferðislegt samband Agnesar og Natans.“⁷ Í athyglisverðri grein um málið heldur Helga Kress því fram að vitnisburður Agnesar við réttarhöldin gefi til kynna að hún og Sigríður hafi ásamt Friðriki heitmanni Sigríðar drepið Natan vegna þess að hann hafi misnotað báðar konurnar kynferðislega.⁸ Vilhelm Vilhelmsson setur þó spurningarmerki við túlkun Helgu á tvímerkingu sagnanna „skamma“ og „laspúvera“ sem hún byggir röksemdafærslur sínar á.⁹ Sagnaritarar á bæði nítjándu og tuttugustu öld draga upp þá mynd að Agnes hafi verið afbrýðisöm vegna sambands Natans við Sigríði og því hvatt Friðrik til morðsins á Natani. Árið 1892 segir Gísli Konráðsson í *Sögummi af Natani Ketilssyni* að Agnes hafi jafnvel tekið beinan þátt sjálf: „en sumir segja að Agnes ynni og á honum, og það ætlum vér satt vera.“¹⁰ Árið 1912 segir Brynjúlfur Jónsson að brennandi ást Agnesar á Natani hafi snúist í brennandi hatur vegna afbrýðisemi

6 Guðbrandur Jónsson, „Dauði Natans Ketilssonar“, 21.

7 Eggert Þór Bernharðsson, „Friðrik, Agnes, Sigríður og Natan“, 50–53; Þórunn Jarla Valdimarsdóttir, *Bærimm brennur*, 59.

8 Helga Kress, „Eftir hans skipun“, 106–107.

9 Vilhelm Vilhelmsson, „Stílfært og sett í sambengi“, 20–22 og 28–30.

10 Gísli Konráðsson, *Sagan af Natani Ketilssyni*, 71.

og að í framhaldinu hafi hún sannfært Friðrik um að drepa Natan.¹¹ Mætti því ef til vill segja að Gísli og Brynjúlfur séu upphafsmenn að skrímslavæðingu Agnesar, sem heldur svo velli í flestum þeirra frásagna sem á eftir koma. Í bókinni *Enginn má undan líta* frá 1974 lýsir t.d. Guðlaugur Guðmundsson því hvernig Agnes etur Friðriki áfram gegn Natan, ásakar hann um heigulshátt þegar hann vill hætta við morðið, og notar samanburð við Íslendingasögurnar til að sannfæra hann.¹² Guðlaugur kemst að þeirri niðurstöðu að Agnes hafi verið aðalhvatamanneskjan að morðunum, „leikið sér að tilfinningum þeirra Friðriks og Sigríðar og teflt þeim til og frá eins og mönnum á taflborði“.¹³ Aðrar túlkanir á sögunni í skáldskap eru á svipuðum nótum, t.d. í ljóði Rúnars Kristjánssonar frá 1986. Þar er Agnesi lýst sem „ólganti af heiftarbræði, / og fyllt því hatri hún framdi morð / í frumstæðu hefndaræði“; undir lok ljóðsins segir að „Hún hefði kosið að höggvast ein / því hennar var mesta sökin.“¹⁴ Einnig lýsir leikritið *Dauði Natans Ketilssonar* (1936) eftir dönsku skáldkonuna Eline Hoffmann Agnesi sem aðalhvatamanneskju að morðinu, en hér eru Agnes og Natan látin vera trúlofuð þegar sagan hefst.¹⁵ Staðalímyndin af Agnesi sem afbrýðisömu morðkvendi og kvendjöfli er því lífseig í frásögnum um morðin. Lýsing Þorgeirs Þorgeirssonar á Agnesi þar sem hún bíður dauða síns í bók hans *Yfirvaldið* (1973) er þó órlítið margræðari, en hér er örvæntingu Agnesar, þar sem hún bíður dauða síns, gefið ljóðrænt rými, þó að öðru leyti veiti bók Þorgeirs lesandnum litla innsýn í tilveru og persónu Agnesar.¹⁶ Þess ber einnig að

11 Brynjúlfur Jónsson frá Minna-Núpi, *Saga Natans Ketilssonar og Skáld-Rósu*, 90.

12 Guðlaugur Guðmundsson, *Enginn má undan líta*, 57.

13 Guðlaugur Guðmundsson, *Enginn má undan líta*, 89.

14 Rúnar Kristjánsson, „Agnes“, 44 og 45.

15 Agnes er hér sú sem fyrst vekur máls á því við Friðrik að drepa Natan: „AGNES Eg veit vel hvað eg myndi gera, væri eg í þínum sporum [...] Eg myndi drepa hann. FRIDRIK (hlær) Nú! [...] Það er þó ekki alvara þín? Það er bara – (horfir skelkaður á hana og færir sig fjar). AGNES Eg meina æfílega það, sem eg segi.“ Síðar staðhæfir hún við Friðrik, „Þú færð Siggu aldrei, meðan Natan lifir [...] Það er aðeins um eitt að gera fyrir þig [...] og það er að drepa hann, og við skulum gera það bæði.“ Hoffmann, *Dauði Natans Ketilssonar*, 46–47 og 48–49.

16 Skelfing Agnesar er gerð áþreifanleg í lýsingum Þorgeirs í upphafskafila bókarrinnar. Agnes æpir upp og reynir að flýja þegar hún heyrir upplestur sýslumanns við aftöku Friðriks; hún reynir svo að finna hugarfró og beina hugsunum sínum frá sýslumanni með því að ímynda sér að hún eigi fallegan skjóttan hest sem stendur rétt hjá: „Nú er hann [sýslumaður] víst hættur að lesa þetta og farinn að horfa á Skjóna minn sem er þrilitur og fjörugur eins og vatnanykur. Það geisla í honum augun. Ekki kann hann að lesa. Þess vegna hefur hann svona góð augu ... Enginn getur hugsað neitt fallegra en svona risastóran skjóttan hest á beit í haganum ... Strax og ég hærri að hugsa um hestinn minn þá fer ég að hugsa svo ljótt. Þá fer mér aftur að finnst ljótt um Yfirvaldið [Blöndal

geta að Agnesi er lýst sem algjörum engli og saklausu fórnarlambi í kvikmyndinni *Agnesi* eftir Egil Eðvarðsson frá 1995; hér kúgar hinn grimmi og kvensami Natan Agnesi og „hún er algjörlega án eigin vilja meðan örlögin hrekja hana miskunnarlaust út á ystu nöf“.¹⁷

Þessar nánast goðsagnakenndu staðalímyndir sem einkenna túlk-anir á sögu Agnesar vöktu áhuga Hönnuh Kent. Þær endurspeglar að hennar mati hvernig konur sem skáru sig úr eða voru á einhvern hátt öðruvísi voru áður fyrr litnar hornauga: „ef þú ert ekki engill, þá hlýturðu að vera djöfull. Það er grimmileg tvískipting“, segir Kent.¹⁸ Að mati Kent er þörf fyrir bæði hlutlægari og tvíræðari mynd af Agnesi þar sem „gráa svæðið“ í túlkun á persónu hennar og gjörðum sé ráðandi.¹⁹ Með skáldsögunni *Náðarstund* leitast Kent við að vinna gegn þessum staðalímyndum og lýsa Agnesi á margræðari hátt, ekki endilega til að sanna sakleysi hennar heldur til að varpa ljósi á marg-brotið, mannlegt eðli hennar.²⁰ Ætlun hennar er að komast nær „til-finningalegum sannleika“ atburðanna sem bundu enda á líf Agnesar og afbygga hefðbundnar staðalímyndir af henni.²¹

Í þessu samhengi er mikilvægt að taka fram að helstu heimildir sem fjalla um sögu Agnesar eru skráðar af körlum, en í inngangi sínum að *The Female Figure in Contemporary Historical Fiction* frá 2012 fjalla Katherine Cooper og Emma Short um hvernig reynslu og lífs-hlaupi kvenna í sögunni hefur einatt verið gerð skil frá karllægu sjón-arhorni í sagnfræðilegum og skáldlegum skrifum gegnum aldirnar.²² Og oft hefur einfaldlega verið skautað yfir eða sneitt hjá reynslu og hlutverki kvenna í sögunni. Þar eru þær ekki þátttakendur og skortir almennt vald. Síðustu tvo til þrjá áratugi hefur verið sívaxandi áhugi meðal kvenrithöfunda á því að endurskapa og endurrita lífshlaup sögulegra kvenna í skáldskap. Þetta er liður í því að rétta hlut kvenna í sögunni, gefa þeim hlutverk og skapa þeim einhver áhrif. Sögulegar skáldsögur sem einblína á reynslu kvenna eru því í raun „femínískt inngríp – aðferð til að setja konur aftur á sinn réttmæta stað í

sýslumann] og prestinn fyrir að hjálpa mér ekki.“ Þorgeir Þorgeirsson, *Yfirvaldið*, 17–19.

17 Reynolds, „Hannah Kent: From Adelaide to Icelandic noir“.

18 „Hannah Kent answers questions from our reading group“, 350–351.

19 Reynolds, „Hannah Kent: From Adelaide to Icelandic noir“.

20 „Hannah Kent Answers Questions From Our Reading Group“, 351.

21 „Hannah Kent Discusses Burial Rites and Speculative Biography“.

22 Cooper og Short, „Introduction: Histories and heroines“, 2–3.

sögunni“.²³ Margar slíkar endurrítanir kallast einnig á við og endurskoða – jafnvel afbyggja – fyrri skáldlegar framsetningar á konum úr sögunni, því oft hafa persónur þeirra og gjörðir verið mistúlkaðar eða skökk mynd dregin upp sem byggð er á kyngervi og afturhalds-sömum hugmyndum um eðli og atferli kvenna.²⁴ Sterk réttlætis-kennnd og löngun til að rétta hlut kvenna sem hafa fengið óréttláta meðferð hefur verið drifkrafturinn að baki skáldverka eins og t.d. *Alias Grace* eftir Margaret Atwood frá 1996, sem líkt og *Náðarstund* Hönnuh Kent segir sögu dæmdu morðkvenndis, Grace Marks.²⁵

Kent skrifaði *Náðarstund* samhliða doktorsrannsókn sinni í ritlist, þar sem hún rannsakaði hvernig morðkvenndum er lýst í samtímabókmenntum.²⁶ Einkum og sér í lagi var Kent innblásin af *Alias Grace* eftir Atwood, og sömuleiðis grein Atwoods, „Í leit að *Alias Grace*“, þar sem höfundur ræðir túlkun sína á sögu Grace Marks sem hún miðlar með skáldsöguforminu.²⁷ Bæði *Náðarstund* og *Alias Grace* endurríta reynslu raunverulegra kvenna og afbyggja fyrri skáldlegar framsetningar á lífi þeirra. Slíkar skáldsögur byggjast á „endurskoðunarhyggju“ og vekja athygli á þeirri kúgun sem konur hafa þurft að þola í mannkynssögunni.²⁸ Slík verk eru einnig meðvituð um póstmóderníska sýn á heiminn líkt og Cooper og Short lýsa, draga í efa vald stórsagna í sögulegum skrifum og „veita svigrúm til að gefa jaðarsettum en raunverulegum persónum aftur sinn sess í sögunni“.²⁹ Póstmódernisminn velur ekki eina útgáfu af fortíðinni fram yfir aðrar; þar er enginn algildur sannleikur og mannkynssagan í raun aðeins mismunandi útgáfur af fortíðinni sem stöðugt keppa hver við aðra.³⁰ Í póstmódernískum heimi er ávallt hægt að túlka fortíðina og söguna á marga mismunandi vegu. *Náðarstund* Hönnuh Kent er póstmódernísk söguleg skáldsaga með femíníska endurskoðun í brennidepli, en um leið er hægt að flokka hana sem „síð-viktoríska skáldaða ævisögu“ samkvæmt skilgreiningu Marie-Louise Kohlke, en

23 Cooper og Short, „Introduction: Histories and heroines“, 3.

24 Cooper og Short, „Introduction: Histories and heroines“, 3–4.

25 Cooper og Short, „Introduction: Histories and heroines“, 4.

26 Reynolds, „Hannah Kent: From Adelaide to Icelandic noir“.

27 „Hannah Kent Discusses Burial Rites and Speculative Biography“.

28 de Groot, *The Historical Novel*, 158.

29 Cooper og Short, „Introduction: Histories and heroines“, 5.

30 Cooper og Short, „Introduction: Histories and heroines“, 5.

Það er „að mestu leyti bókmenntalegar, sviðsettar eða kvikmyndaðar endurskapanir á ævi raunverulegra einstaklinga sem voru uppi á hinni löngu níttjándu öld, þar sem þeir eru í aðal- eða meðhlutverki í textanum sem og miðja frásagnarinnar“.³¹ Kent segir sjálf að *Náðarstund* sé „tilgátuævisaga“ en ekki söguleg skáldsaga, það er að segja „ekki lokaútgáfa sögunnar á nokkurn hátt heldur tillaga að lífi eins og því kann að hafa verið lifað“.³² Hins vegar er sögulega skáldsagan, í víðu samhengi, ekki lokaútgáfa sögunnar, heldur í rauninni skálduð útgáfa af lífshlaupi eða atburðum í fortíðinni, þótt hún sé byggð á þekktum staðreyndum úr sögunni.³³ Hið sama gildir um síð-viktorísku skálduðu ævisöguna.³⁴

Í rannsókn og mótun á tilgátuævisögu sinni um Agnesi studdist Kent við ritaðar heimildir tengdar dómsmáli Agnesar og fangavist hennar. Þetta eru t.d. dóm skjöl, kirkjubækur, eignaskrár og bréf frá sýslumanninum Birni Blöndal. Eðli málsins samkvæmt eru áreiðanlegar heimildir um hið raunverulega líf Agnesar litlar sem engar. Ekki er vitað nákvæmlega hvernig hversdeginum var varið, hvað fólk ræddi sín á milli eða hver voru smáatriðin í daglegu lífi bænda og fátæks þjónustuliðs þeirra. Hinar raunverulegu tilfinningar Agnesar

31 Kohlke, „Neo-Victorian Biofiction“, 4.

32 „Hannah Kent Discusses Burial Rites and Speculative Biography“.

33 Sir Walter Scott (1771–1832) er af mörgum álitinn upphafsmaður sögulegu skáldsögunnar sem eiginlegar bókmenntategundar, en þá hugmynd má rekja til kenninga ungerska fræðimannsins Georg Lukács sem árið 1937 hampaði Scott fyrir að kynna nýja tegund sögulegs raunsæis í fyrstu skáldsögu sinni, *Waverley* (1814). Scott var fyrsti rithöfundurinn sem sá eiginleika samtíðar sinnar í sögulegu samhengi, segir Lukács (*The Historical Novel*, 20), og skáldleg meðferð hans á sögulegum atburðum hafði mikil áhrif á aðra höfunda, t.d. Honoré de Balzac og Leo Tolstoy. Sögulega skáldsagan hefur þróast og breyst gegnum tíðina og Diana Wallace fjallar t.d. á ítarlegan hátt um hvernig hún varð að kvennabókmenntum á tuttugustu öld í *The Woman's Historical Novel: British Women Writers, 1900–2000* (2005). Vinsældir og vegsemd sögulegu skáldsögunnar hafa einnig aukist til muna á þessari öld í samanburði við þá tuttugustu. Jerome de Groot sýnir fram á hversu fjölbreytt sögulega skáldsagan er og kallar hana „blending“, því hér sé um að ræða sögur úr fortíðinni sem falli undir margar skilgreiningar, svo sem glæpasögur, spennusögur, hryllingssögur og fantasíur, og umfjöllunarefnin sem og sagnaformin séu nánast óþrjótandi (de Groot, *The Historical Novel*, 2).

34 Síð-viktorískar skáldaðar ævisögur eru líka undirtegund þeirrar gerðar sögulegra skáldsagna sem almennt eru kallaðar skáldaðar ævisögur („biofiction“ á ensku) og hafa síðustu ár verið í auknum mæli umfjöllunarefni fræðimanna (sjá t.d. nýjustu bók Michael Lackey, *Biofiction: An Introduction*). Ariella Van Luyn fjallar um *Náðarstund* og *Alias Grace* eftir Margaret Atwood og ræðir síðferðileg álitamál þess að skrifa skáldaðar ævisögur um konur sem drýgðu glæpi í fortíðinni. Hún heldur því fram að slíkar konur séu berskjaldaðar af því að þær séu dánar og þ.a.l. óferar um að gefa samþykki sitt fyrir slíkri meðferð. Því beri við slík skrif að líta til margvíslegra þátta, s.s. hversu áreiðanlegar heimildir um konurnar og gjörðir þeirra séu. Sjá Van Luyn, „In(famous subjects“, 67–70.

eru algjörlega á huldu. Eins og Margaret Atwood bendir réttilega á þá finnast mörg smáatriði ekki í sögulegum heimildum og staðreyndum má snúa á ýmsa vegu til að þjóna mismunandi málstað:

Fortíðin er gerð úr pappír [...] Hvað er á pappírnum? Sömu hlutir og eru á pappír núna. Skrár, skjöl, frásagnir í dagblöðum, vitnaleiðslur, slúður og sögusagnir og skoðanir og mótsagnir. Það er [...] engin ástæða til að treysta einhverju sem var ritað á blað þá frekar en nú. Þegar allt kemur til alls þá voru þeir sem skrásettu manneskjur og eru því líklegir til að gera mistök, viljandi eða ekki, sem og að láta undan þeirri mannlegu freistni að ýkja hneykslismál og hagræða hlutunum sér í hag. [...] Ef þú ert á höttunum eftir sannleikanum, öllum sannleikanum með öllum smáatriðunum og engu öðru en sannleikanum, þá verður þér tæplega kápan úr því klæðinu ef þú leggur traust þitt á pappír; en hvað fortíðina varðar, þá er það næstum það eina sem þú hefur.³⁵

Kent birtir útdrætti úr prentuðum heimildum, opinberum bréfum, dóm skjölum, ljóðærindi og fleira í upphafi kafla. Hér skiptir það máli að hin opinberu skjöl virðast vera laus við tilfinningar og vægðarlaus, samanborið við ljóðrænan og lýsandi prósa *Náðarstundar*.³⁶ Þetta undirstrikar einnig muninn á „sannleika“ sögulegra staðreynda annars vegar og „sannleika“ tilfinninga hins vegar. Útdrættir og annað í upphafi kafla sjá skáldsögunni fyrir sögulegum ramma og staðreyndum er þannig haldið til haga um leið og sveigt er hjá „hinum siðferðilega vanda sem þú óhjákvæmilega lendir í þegar þú skrifar um raunverulegt fólk úr fortíðinni“, eins og Kent staðhæfir.³⁷ Ítreka ber þó, eins og Atwood gerir hér að ofan, að hinn sagnfræðilegi rammi er í sjálfu sér í hæsta máta vafasamur. Það er alltaf spurning um hvers útgáfa af sannleikanum er sett fram í sögulegum heimildum en lesandinn hefur fátt annað haldbært þegar mótuð er skoðun á fortíðinni.

Innan þessa sögulega ramma eru langir kaflar, þar sem sögu Agnesar er komið á framfæri í fyrstu persónu frásögn sem sveiflast á milli þanka Agnesar um fortíð sína, og sena þar sem hún segir

35 Atwood, „In Search of Alias Grace“, 1513–1514.

36 Keen, „Hannah Kent's Burial Rites“.

37 „Hannah Kent Discusses Burial Rites and Speculative Biography“.

ungum presti, Þorvarði Jónssyni (Tóta), sögu sína. Hans hlutverk var að veita Agnesi sálgæslu og undirbúa hana andlega undir dauðann; hér velur hann þá leið að veita Agnesi „hinstu áheyrn að sögu hennar einstæðingsævi“.³⁸ Þessi samskipti eiga sér stað á bænum Kornsa í Vatnsdal þar sem Agnes var fangi síðustu sjö mánuði ævi sinnar. Agnes segir Tóta ekki allan sannleikann en trúir Margréti húsfreyju fyrir því sem raunverulega gerðist á Illugastöðum undir lok sögunnar. Prestinum segir hún sögu sína í þröngu rými baðstofunnar þar sem fjölskyldan á Kornsa heyrir til þeirra. Þannig dregst fjölskyldan smám saman inn í frásögn hennar og þau fýsir öll að fræðast um hvað gerðist og hvers vegna hina örlagaríku nótt á Illugastöðum. Vera Agnesar á Kornsa hefur því meiri áhrif á fjölskylduna en ella: þau sogast inn í frásögnina og byrja að hafa samúð með manneskju sem þau fyrirlitu áður. Að lokum áttar fjölskyldan á Kornsa sig á því að Agnes er „hvorki iðrunarfull né nornin sem [þau] höfðu ímyndað sér, en öllu heldur óhrjále og hlédræg manneskja sem er þó með sterkan persónuleika“, eins og Taylor túlkar þá mynd sem dregin er upp í bók Kent.³⁹

Staðalímyndin af hinni illu og blóðþyrstu Agnesi er þannig afbyggð innan frásagnarheims skáldsögunnar og utan hans – þ.e. persónurnar innan sögunnar og lesandinn utan hennar öðlast nýjan og fyllri skilning á Agnesi og sögu hennar. Allt kemur þetta heim og saman við áform Kent um að koma á framfæri margræðari lýsingu á Agnesi, og undirstrikar mikilvægi endurskoðunarhyggjunnar í meðförum hennar á sögunni. Um leið er Agnes líka gerð að miðpunkti sögunnar af morðunum í stað Natans, sem hefur iðulega hlotið meiri athygli eins og Nicholas Birns og Kent benda á.⁴⁰ Sjónarhorn annarra og skoðanir á Agnesi birtast í stuttum köflum þar sem athyglinni er beint að öðrum sögupersónum, einkum konunum á Kornsa, og dýpkar það myndina sem er dregin upp. Að lokum eru fléttaðar inn í frásögnina hugsanir Agnesar í formi vitundarfleðis um atburði, fjarlæga eða nálæga í tíma. Agnes opinberar því ekki öll smáatriði sögu sinnar eða samskipti sín við Natan fyrir hlustendum sínum á bæn-

38 Kent, *Náðarstund*, 178. Allar frekari tilvísanir í þessa heimild eru birtar sem blaðsíðutal innan sviga.

39 Taylor, „Burial Rites by Hannah Kent, review“.

40 Birns, *Contemporary Australian Literature*, 218–219; Friðrika Benónýsdóttir, „Myrkt ástarljóð til Íslands“.

um, en lesandinn öðlast þeim mun meiri innsýn í málið. Jafnframt er mikilvægt að Agnes er alls ekki áreiðanlegur sögumaður, eins og Kent útskýrir hér:

Ákvörðunin að hafa fyrstu persónu rödd Agnesar samhliða þriðju persónu frásögninni var ekki einungis til að draga athygli að innra lífi Agnesar og ljóðrænni sýn hennar á heiminn, heldur líka til að rannsaka óáreiðanleika hennar. Ég hafði áhuga á að rannsaka muninn á því sem Agnes hugsar með sjálfri sér, og því sem hún segir upphátt. Ég vildi – með þessum fjölda radda – gefa til kynna að Agnes sé mótsagnakennd, stjórnsöm og óáreiðanleg, en líka undirstrika að það liggja ríkar ástæður að baki því hvernig hún er.⁴¹

Þessi frásagnartækni skapar rými fyrir ljóðræna framsögn Agnesar, sem Kent segir að hafi „að mestu verið þögguguð niður á hennar tíð“.⁴² Slík framsögn er mikil andstæða hinnar „þurru, valdsmannslegu og blátt áfram“ raddar sagnfræðilegra heimilda.⁴³

Kent vill draga athygli að og ögra hinni klisjukenndu, hefðbundnu mynd af Agnesi og sú ætlun birtist oft í þeim hlutum sögunnar þar sem sjónarhorn Agnesar er ráðandi. Snemma í sögunni veltir Agnes t.d. fyrir sér hvernig hún verði að halda í sitt sanna sjálf þótt aðrir líti hana nú öðrum augum en fyrr:

Þeir þekkja mig ekki. [...] Þeir munu sjá skækjuna, vitfirringinn, morðkvendið, konuna sem af drýpur blóð í grasið og hlær með munninn troðinn af mold. „Agnes“ munu þeir segja og sjá kónguló, norn flækta í sjálfspunninn örlagavef. Þeir kunna að sjá lamb í hrafnageri sem jarmar á móður sína. En mig munu þeir ekki sjá. Ég verð ekki þarna.
[...] Ég skildi að þetta fólk sá ekki *mig*. Ég var tveir dauðir menn. Ég var bær í báli. Ég var hnífur. Ég var blóð. (38 og 45)

Hér sjást mismunandi útgáfur af Agnesi, þ.e.a.s. hvernig hún telur sig birtast í augum annarra; hugsanlega hafa sumir samúð með henni, sjá hana sem fórnarlamb (lamb) sem er upp á náð hinnar grimmu

41 Touitou, „Burial Rites is as much a dark love letter“.

42 Sama heimild.

43 Sama heimild.

veraldar komið (hrafnar eru margendurtekið leiðarstef í sögunni), þó það sé ólíklegasta skoðunin. Eins og Danijela Petković sýnir fram á, þá er Agnes „gerð að dýri“, bæði í eigin frásögn af því sem hún telur aðra hugsa um sig („kónguló“, „lamb“), sem og í ummælum annarra sögupersóna um Agnesi, en henni er t.d. líkt við „lamb undir slátrun“ (56).⁴⁴ Innsti kjarni Agnesar er tekinn frá henni og honum snúið í mismunandi útgáfur af henni, útgáfur sem hún hvorki þekkir né getur samsamað sig við. Frásögnin undirstrikar ítrekað þá tilhneigingu að steypa Agnesi í mót staðalímyndar, eins og t.d. í hugleiðingum hennar um hvernig snúið var út úr fyrir henni við réttarhöldin: „Allt sem ég sagði var frá mér tekið og því umturnað uns sagan var ekki lengur sagan mín“ (110). Í augum annars fólks innan sögunnar er Agnes þegar orðin að einvíðri persónu sem tengist einungis Illugastaðamorðunum. Þannig sýnir Kent fram á hvernig goðsögnin varð til sem sprottin er úr almenningsálitinu um hið hefnigjarna morðkveni.

Önnur sjónarhorn innan sögunnar sem eru Agnesi hagstæðari sýna aðra hlið á henni og vinna á móti staðalímyndinni sem Kent vill afbyggja. Margrét á Kornsa er t.d. mikilvæg hér, þó að við fyrstu kynni beri hún Agnesi saman við konur úr Íslendingasögunum sem „myrtu úr fjarlægð og flekkudu ekki hendur sínar“ (62). Margrét kemst svo að þeirri niðurstöðu að Agnes sé ekki lík konunum sem þannig er lýst heldur sé hún „allslaus vinnustúlka, alin á vellingi úr grösom og örbirgð“ (63). Þessi skoðun Margrétar býr þó til vissa mótsögn því sýnt er fram á skýrar hliðstæður í textanum milli Agnesar og Guðrúnar Ósvífursdóttur í *Laxdælu*, en mat Margrétar nær eigi að síður að fanga kjarnann í áherslum Kent því saga Agnesar er saga mikils harðræðis og skorts allar götur frá barnæsku hennar fram að hinum örlagaríku atburðum á Illugastöðum.⁴⁵ Enda kemur í ljós að eftir því sem Margrét heyrir meira af sögu Agnesar áttar hún sig á því að Agnes er í raun „fórnarlamb feðraveldisins sem hampar stilltum og saklausum konum“, líkt og Paramita Ayuningtyas bendir á.⁴⁶ Við komumst að því að Agnes er vel gefin og metnaðargjörn; hún íhugar

44 Petković, „Like a Lamb Ripe for Slaughter“, 82.

45 Touitou, „Burial Rites is as much a dark love letter“; Finn, „Review: ‚Burial Rites‘“; „Hannah Kent Answers Questions From Our Reading Group“, 352.

46 Ayuningtyas, „Deconstructing the Stereotypes of Women“, 78.

um leið og hún horfir yfir farinn veg: „Ég hélt alltaf að ef ég legði nógu hart að mér þá yrði ég kannski húsfreyja sjálf einn daginn“ (82), og við sjáum að hún batt vonir sínar við þetta þegar hún valdi að starfa fyrir Natan á Illugastöðum. Hún er hins vegar munaðarlaus fátæklingur á sínum yngri árum og síðar þjónustustúlka sem þarf að reiða sig á húsbændur sína. Hún hefur þannig takmörkuð völd yfir eigin lífi, og metnaður hennar er fordæmdur af samfélaginu þar sem slíkar pælingar þykja ekki sæma svo lágt settri konu. Þrátt fyrir augljósa hæfileika Agnesar virðast því tilraunir hennar til að bæta stöðu sína vera dæmdar til að mistakast.

2. Ástarljóð til Íslands: örlögin, landslagið og náttúran

Líkt og rakið hefur verið hér er *Náðarstund* bæði endurskoðun á sögunni og tilgátuævisaga, en hún er einnig skáldsaga um Ísland og Norðrið. Allir þessir fletir á sögunni fléttast saman og eru háðir hvor öðrum en Kent notar sögusviðið sem kjarnann í lýsingunni á Agnesi og hennar ólánssama lífi. Því má segja að hinn náttúrulegi heimur Agnesar „fangelsi hana og móti“.⁴⁷ Kent hefur margsinnis lýst *Náðarstund* sem drungalegum ástaróði til Íslands, ástaróði þar sem ætlun hennar er að heiðra landið með sögulega nákvæmri framsetningu og ljóðrænum lýsingum.⁴⁸ Er Kent kom fyrst til Íslands fann hún umsvifalaust fyrir einhvers konar andlegum tengslum við landslagið.⁴⁹ Í huga hennar er Ísland land öfga þar sem landslagið er fjandsamlegt og náttúran er „drottning“ og helsta mótunaraflíð í lífi fólksins sem þar býr.⁵⁰ Þess vegna ættu landslag, veður og náttúra að vera þungamiðjan í skáldsögu sem gerist á Íslandi,

47 „Hannah Kent answers questions from our reading group“, 353.

48 Sjá t.d.: „Hannah Kent answers questions from our reading group“, 353; Toutou, „Burial Rites is as much a dark love letter“; Friðrika Benónýsdóttir, „Myrkt ástarljóð til Íslands“; Hanke, „A dark love letter to Iceland“; Maitzen, „A ‚Dark Love Letter to Iceland‘“.

49 Romei, „Hannah Kent’s debut novel“; „No more than a ghost – Burial Rites“.

50 Hanke, „A dark love letter to Iceland“; Dottinga, „Burial Rites’ author Hannah Kent finds mystery in Iceland“.

Því að á Íslandi hafa þau áhrif á líf þitt á hátt sem þekkest ekki í öðrum löndum [...] persónurnar í þessari skáldsögu eru algjörlega mótaðar af landinu sem þau búa í. En það að skrifa um landslagið, [...] ég vissi að það yrði að hafa mjög sterka nærveru [...] því að [íslenskt] landslag er einstakt og svo áhrifamikil og minnisstætt.⁵¹

Hún vildi jafnframt að „fólk fyndi fyrir kuldunum, myrkrinu og einangruninni, sæi landslagið fyrir sér og fyndi lyktina af sjónum“.⁵² Og vissulega er norðlægu landslagi Íslands, náttúrunni og árstíðunum lýst á eftirminnilegan hátt með ljóðrænum og sláandi lýsingum. Íslenskt landslag og náttúra eru kraftar sem móta og ákvarða líf sögupersónanna, sérstaklega Agnesar, á þann hátt að „nærvera þeirra og skelfileg áhrif eru hvarvetna áberandi“.⁵³ Því má líta á landslagið í *Náðarstund* sem „persónu í sögunni, krefjandi en þó áhugalaust, ríkjandi afl í lífi allra í sögunni“.⁵⁴ Einnig mótast reynsla persónanna af „þeim hömlum sem umhverfið og náttúran leggur á þau með umbreytingum sínum“, eins og W. Tad Pfeffer kemst að orði í umfjöllun sinni um mikilvægi umhverfis í Norðrinu.⁵⁵ Lýsing Kate Soper á hlutverki náttúrunnar almennt á líka vel við *Náðarstund* því líkt og í skilgreiningu hennar þá er náttúran í sögunni

uppspretta munúðarfullrar ánægju og yndis, nærandi faðmur. [...] jafnt áhugalaus um tilgang manneskjunnar og viljugur þjónn hennar, þá fyllir náttúran mann lotningu um leið og hún veitir huggun, vekur skelfingu um leið og hún róar, birtist í senn sem hinn besti vinur og hinn verstí andstæðingur.⁵⁶

Þetta kemur sérstaklega vel heim og saman við íslenska náttúru og hið öfgafulla veðurfar landsins. Í bæði Íslendingasögunum og þjóðsögum birtist náttúran oft „líkt og töfrum hlaðinn dularfullur kraftur [...] og] kröftugt afl sem bæði gefur og tekur“.⁵⁷ Fyrir Agnesi eru landslagið og náttúran tímabundnir vinir sem veita henni ánægju

51 Starke, „In Conversation with Hannah Kent“.

52 Friðrika Benónýsdóttir, „Myrkt ástarljóð til Íslands“.

53 McCabe, „Hannah Kent: Burial Rites“.

54 Romei, „Hannah Kent's debut novel“.

55 Pfeffer, „People and Places in the Far North“, 81.

56 Soper, *What is Nature?*, 71.

57 Katla Kjartansdóttir, „Remote, Rough and Romantic“, 275.

og hugarfró, en þau eru einnig grimm við hana og það í auknum mæli eftir því sem sögunni vindur fram. Að lokum verður landslagið samofið örlögum Agnesar því það er óaðskiljanlegur hluti af framvindu sögunnar og frásögninni af harðneskjulegum aðstæðum aðalpersónunnar, eins og nánar er fjallað um hér að neðan.⁵⁸ Landslag og náttúra eru því þýðingarmikil í framsetningu Kent á margræðum og fjölbreytilegum persónuleika Agnesar.

Notkun Kent á landafræði og lýsingar hennar á ferðum Agnesar milli staða á æviskeiði hennar skipta máli í þessu samhengi. Saga Agnesar hefst í hinum gróskumikla Vatnsdal er hún fæðist á Flögu. Morðið er framið á Illugastöðum, sem er harðgerður staður við ysta haf á vesturhluta Vatnsness, og Agnes endar svo ævi sína á Þrístöpum í mynni Vatnsdals. Þetta eru sögulegar staðreyndir en Kent hagræðir snilldarlega þessum landfræðilegu þáttum í sögu Agnesar og ýjar að ákveðinni hringferð í þróun sögunnar með írónískri vendingu. Í frásögn af barnæsku Agnesar gefur Kent til kynna að sínar bestu stundir hafi Agnes átt er hún dvaldi hjá fósturforeldrum sínum á Kornsó, eða fram að tragískum dauðdaga Ingu, fósturmóður sinnar. Þegar Agnes snýr aftur til Kornsár er staðurinn hins vegar endastöð hennar í lífinu, „mitt endanlega afdrep“ eins og hún hugsar með sér (82). Það eru þó blendnar tilfinningar sem hrærast innra með henni og ást hennar á dalnum og þrá hennar eftir unaðssemdu sumarsins birtast í hugsunum hennar jafnvel áður en hún er flutt að Kornsó: „ég loka augunum og ímynda mér dalinn sumardaginn langan, sólina sem vermir kjúkúr jarðarinnar og svanina sem hópa sig á vatninu, skýin sem lyfta sér og opna sýn upp í himinhátt heiðið: skínandi, skínandi blátt, svo blátt að maður gæti grátið (27).“ Ljóst má vera að í huga Agnesar er dalurinn fagur, hlýr og litríkur, þrátt fyrir að í lokin eyði hún síðustu dögum ævi sinnar þar sem fangi.

Eftir komu Agnesar að Kornsó verða lifandi og ljóðrænar lýsingar Kent enn frekar til að undirstrika fegurð og hugsvalandi áhrif staðarins, þar sem hlíðarnar „virtust bleikar og hljóðar“ með skugga sem „liðu um þær er ský rak hjá á himni“, og sæta, raka angan „af senn ljátæku grasi [sem] hékk í svölu lofti dalanna“ (41). Þetta er „[n]orðrið gróðursæla“, hið norðlæga sumar með allri sinni birtu, sætleika

58 Kent útskýrir að landslag „sé örlög“ í meðferð hennar á sögu Agnesar, með vísun í bandaríska rit höfundinn Ron Rash. Sjá Romei, „Hannah Kent's debut novel“.

og fegurð (115). Hér gleymir Agnes sér í heyskap, finnur til nokkurs öryggis og fjarlægist yfirvofandi örlög sín er hún dettur inn í taktinn sem fylgir bústörfunum. Þrátt fyrir að Kornsó sé fangelsi og endastöð þá felst í fyrri hluta dvalar Agnesar þar nokkurs konar hvíld sem veitir henni falska öryggiskennd. Sumur fyrir norðan eru þó stutt og hin bjarta fegurð breytist fljótt í kaldan, dimman, harðan og grimman vetur. Öryggistilfinning Agnesar er skammvinn og mun brátt verða tekin frá henni á grimmilegan og átakanlegan máta. Þetta er gefið til kynna á táknrænan hátt í atriði þar sem Agnes slær gras og er sem ölvuð af fegurð sumarsins. Hér slær hjarta Agnesar í takt við náttúru og umhverfi og lýsingar eru ljóðrænar og háleitar, en um leið er fléttað saman við myrkum og voveiflegum undirtónum:

Ég rugga mér fram og til baka og læt kastþungann færa ljáinn niður og í gegnum grasið uns ég er farin að vagga jafnt og þétt. Uns mér finnst sem ég hreyfi mig ekki sjálf heldur knýi sólin mig. Uns ég er orðin leikbrúða vindsins, orfsins og langra, hægra strokanna sem drífa líkama minn áfram. Uns ég gæti ekki stansað þó ég vildi.

Það er góð tilfinning, að hafa ekki full tök. Að láta sveifla sér mjúklega til og frá þar til gleymt er hvernig er að standa kyrr. [...]

Ég er sem drukkin af sumri og ljósi sólar. Ég vil hremma handfylli af himni og gleypa hann í mig. Meðan ljáirnir strjúka stilkana *hvössum fingrum og grasið sýpur hveljur*.

[...]

Ég læt bolinn sveiflast, ég læt hendur síga. Ég finn kviðvöðvana hnyklast og vindast. Ljárinn rís, hnígur, rís, hnígur, fangar sól á egg sér og *skýtur ljósinu aftur upp í auga mitt – skært augnakast Guðs. Ég hef auga með þér, segir ljárin* þar sem hann skríður um grænt hafið, fangar sólargeisla, slettir þeim aftur í mig. [...] Ég skýt grasi og ljósi í gegnum loftið. *Ég hef auga með þér, segir ljárin*. (113–114, mín skáletrun)

Þrá Agnesar um að gleypa himininn táknar von hennar um að yfirvöld sýni henni miskunn. Takturinn í ljánum sem sveiflast virðist róa hana; hreyfingunni er samt lýst þannig að hún er sterk áminning um hvað bíður Agnesar. Hin táknræna merking ljásins – maðurinn með ljáinn – er augljós, sömuleiðis á það við um þytinn í ljánum þegar grasið er slegið, sem minnir á hljóðið sem heyrir þegar

dæmdur glæpamaður er hálshöggvinn.⁵⁹ Agnes stendur í skugga dauðans sem fylgist með henni og bíður, sýnir enga miskunn. Líkt og gefið er í skyn hér, þá er hin falska tilfinning Agnesar fyrir afléttingu dauðadómsins gerð að engu í næsta kafla er Steina segir henni að sýslumaður hafi farið fram á áfrýjun fyrir Sigu, sem er mun yngri samsæriskona Agnesar, en að slík áfrýjun komi ekki til greina fyrir Agnesi. Hér, líkt og á mörgum öðrum stöðum í sögunni, er veðrið notað til að undirstrika aðstæður aðalsöguhetjunnar eða hugarástand, þar sem Agnes hnígur niður á árbakkann og starir sljóum augum yfir ána í losti eftir fréttir Steinu: „Í þessum svifum lukust dökk skýin upp og skyndileg, ísköld demba kaffærði konurnar tvær“ (136).

Þó að allir staðirnir sem koma við sögu einkennist af hinum erfiðu norðlægu veðurskilyrðum og fólk búi þar oft við einangraðar og jafnvel lífshættulegar aðstæður, þá er Vatnsdalnum lýst sem hlýlegum stað, sérstaklega á sumrin. Það er því greinilegt að Kent kynnir dalinn sem andstæðu við aðra staði sem Agnes dvelur á, sér í lagi Illugastaði sem standa við opið haf og eru harðneskjulegir, stórskornir og fráhrindandi. Hér er glæpurinn framinn og Agnes gengur í gegnum mikla erfiðleika og ógæfu, og því passar það vel við að á Illugastöðum sé ískyggilegt andrúmsloft og óblíð skilyrði. Agnes segir svo frá: „Illugastaðir eru á jafri veraldar, næstum því að segja“ og allt er þar „ólíkt dalnum“ (236), og svo:

Jörðin er varla meira en fjallsrót og flæðarmál. Hún er dálítið nes með grýttu undirlendi sem á er eitt eða tvö slétt tún sem af fæst fóður til vetrarins en annars er allt eintómt grjót kafið sjálfsprottu grasi. Mól er í fjörunni og ógnarflækjur af þangi fljóta á víkinni *eins og hárflóki sjódaðra*. [...] Á björtum degi er staðurinn fagur en annars er allt eins þrúgandi og *grafartekt í rigningu*. Sjávarþoka plagar staðinn. (239, mín skáletrun)

Líkt og Ayuningtyas staðhæfir, þá ríkir „óhugnanlegt andrúmsloft“ á Illugastöðum.⁶⁰ Þær myndir sem birtast í þessari tilvitnun („hárflóki sjódaðra“ og „grafartekt“) draga fram hughrif um hið ókennilega, hryllilega og eyðilega. Slík stemning rímar augljóslega við og segir fyrir um bæði morðin og þá erfiðleika sem Agnes gengur í

59 Á ensku segir: „the cut grass makes a gasping sound“ sem hér er þýtt sem „grasið sýpur hveljur“. Tengingin við aftöku á höggstokk er skýr í báðum tilfellum. Sjá Kent, *Burial Rites*, 103.

60 Ayuningtyas, „Deconstructing the Stereotype of Women“, 77.

gegnum á bænum.⁶¹ Þegar allt byrjar að fara úrskaiðis hjá Agnesi á Illugastöðum og hún áttar sig á að elskhugi hennar, Natan, sængar einnig hjá Siggju, hinni vinnukonunni á Illugastöðum, getur hún hvergi farið því hún er vinalaus í þessari sveit; þá lýsir hún vinalaysinu sem svo að það sé „ekkert ljós að ganga á í þessu ríki vetrarins“ (262). Eftir að Agnesi og elskhuga hennar lendir svo saman sér hún landslagið á Illugastöðum og Vatnsnesi sem óvinveitt náttúruafl sem markvisst króar hana af:

Með hægd hefði ég getað tekið mitt hafurtask og farið fyrir birtingu en hvert hefði ég átt að fara? Ég þekkti ekkert nema Vatnsdalinn; þekkti grjótvelli hans, þekkti hvítkrýnd fjöllin og vatnið [...] En Illugastaðir voru öðru vísi. Ég átti enga vini. Þekkti ekki landið. Svartir grjóttoddar einir hrufluðu fullkominn koss lofts og lagar – hér var ekkert annað og enginn annar. Ekkert hægt að fara. (279–280, mín skáletrun)

Agnes lítur hér til baka þegar hún er fangi á Kornsa að bíða aftöku; lýsingar hennar sýna fram á hvernig hún var fangi landslagsins á Vatnsnesi. Þar var enga hjálp að finna og hún var föst í aðstæðum sem að lokum urðu henni að falli.

Er sumri tekur að halla undirstrika óvenjulegar og ljóslifandi lýsingar hinn grimma veruleika aftökunnar sem bíður Agnesar. Haustið fellur á dalinn í október „eins og önd væri varpað“ og birtan virðist „skjögra inn um gluggann líkt og vegmóð eftir langt ferðalag“ (210). Haustvindinum er líkt við úlf „sem glefsar í hælana“ (214) og þegar vetrar flýr ljósið „þetta land eins og laminn hundur“ (261). Síðan tekur myrkrið völdin, „sest hér upp eins og mar á holdi jarðarinnar“ (269). Að endingu er veturinn sú árstíð sem einkennir líf Agnesar, enda er hann hér dreginn upp sem „árstíð missis og örvæntingar“ og slæmir hlutir henda Agnesi einmitt á veturna.⁶² Þannig yfirgefur móðir Agnesar hana á Kornsa um

61 Höfundur færir greinilega í stílinn hér og ýkir óaðlaðandi eiginleika staðarins til að ná fram þessum áhrifum, því það er í raun mjög fallett á Illugastöðum og nokkuð gróskumikið undirlendi. Lýsing Guðlaugs Guðmundssonar hljóðar svo: „Á Illugastöðum er landslag sérkennilegt, en fallett. Afliðandi halli frá fjallsbrún skiptist á við sorfin klettabelti með grænum hjöllum á milli. Ströndin er vogskorin með skerjum og hölmum þar sem æðarflugl verpir og selir flatmaga á hleinum. Eins er fallett að horfa yfir flóann til Strandafjalla, hára og tignarlegra. Hér var björgulegt ...“ (Guðlaugur Guðmundsson, *Enginn má undan líta*, 27).

62 Vitnað í Geraldine Brooks af Romei, „Hannah Kent's debut novel“.

vetur (122) og hin blíða og góða Inga, fósturmóðir hennar, deyr af barnsförum í miklu óveðri um miðjan vetur. Dauði Ingu er mesta áfallið sem Agnes verður fyrir í barnæsku sinni og áhrif þess eru svo alvarleg að minningarnar um lík Ingu í skemmum og andlát fyrirburans í örmum Agnesar ásækja hana fram á fullorðinsárin. Fleira slæmt gerist að vetri. Séra Tóti veikist skömmu áður en dagsetning aftökunnar er tilkynnt og getur því ekki sinnt Agnesi þegar hún þarfnast hans hvað mest. Það er miður vetur þegar allt gengur á afturfótunum á Illugastöðum og Natan hendir Agnesi nakinni út á guð og gaddinn, og morðin eru einnig framin sama vetur. Síðast en ekki síst er Agnes hálshöggvin í janúar. Síðast töldu atburðirnir eru auðvitað sögulegar staðreyndir og tímasetningu þeirra verður ekki breytt, en aðrir viðburðir í lífi Agnesar eru skálduð framsetning á mögulegum atburðum í lífi hennar.

Kaflinn sem lýsir því þegar Agnes missir fósturmóður sína er sérlega mikilvægur í þessu tilliti. Hér nýtir Kent sér öfgafulla vetrarveðráttuna á Íslandi til að endurspegla áfallið sem Agnes verður fyrir og tengir um leið náttúruna og veðurfarið við persónuþróun Agnesar í sögunni. Inga deyr við barnsburð í óveðri sem hindrar komu ljósmóður. Einangrunin og kuldinn eru áþreifanleg í túlkun Kent og lýsing Agnesar á veðrinu er hlaðin illum grun sem gefur í skyn hin ömurlegu endalok. Í fyrstu byrjar vindurinn „að berja bæinn [...] ísi“ sem Agnesi finnst vera „skuggalegt hljóð“ (155). Hún heyrir vindinn sækja í sig veðrið og hann „ylfraði sífellt hærra“ (155). Loks opnar hún dyrnar og lítur út:

Það [veðrið] var illúðleg sjón. Dimm ský hvolfdu sér ofan yfir fjallseggiarnar og undir dökkum bakka þeirra þyrlandist grá iða snævar svo langt sem séð varð. Vindurinn var ólmur og stroka hans, máttug og nöpur, skall allt í einu svo hart á hurðinni að ég féll við. [...]

Ég lagðist á hurðina til að loka dyrunum en stormurinn var of öflugur. Ég varð loppin á höndunum af neþunni. Það var eins og vindurinn væri vofa sem vildi koma inn. Svo, allt í einu, datt vindur niður og hurðin skall aftur. Eins og vofan hefði loks smogið í bæinn og lokað á eftir sér. (155–156)

Frásögnin gefur í skyn að það sé eitthvað illt í þessu veðri – „vofa“⁶³ – sem kemur inn og gerir mikinn usla tveimur dögum síðar þegar Inga deyr. Hið skæða veður setur því tóninn fyrir framhaldið og segir fyrir um örlög Ingu og skelfilegt áfall Agnesar þegar hún sér hana látna í rúminu, blóð út um allt og herbergið „mett[að] af blóðdauni“ (160). Atriðið í heild sinni endurspeglar hversu mjög fólk á norðlægum slóðum eins og Íslandi þarf að reiða sig á veðrið og náttúruöflin, og undirstrikar einnig hversu brothætt líf manna er sem mótast af þessum einangruðu og harðneskjulegu aðstæðum. Þegar vindstrokan fellir Agnesi samsvarar það þeim afleiðingum sem dauði Ingu hefur fyrir hana: þessi harmleikur bókstaflega kippir undan henni fótunum og bindur enda á þá tryggu tilveru sem hún bjó við, því Björn fósturfaðir hennar ákveður að flytja suður til Reykjavíkur og yfirgefur hana.⁶⁴ Þar með verður Agnes ómagi og einstæðingur „upp á náð sóknarinnar“ (166). Þegar gráti og hrópum Agnesar í sorginni yfir andláti Ingu er líkt við veðrið er tengingin milli veðurs og mannlegs hlutskiptis undirstrikuð enn frekar: „Ég ýlfraði eins og vindurinn úti“ (159).

Frásögnin heldur áfram á svipuðum nótum er Agnes endurupp-lifir þessa lífsreynslu í draumi og finnst sem hún læðist eftir bæjar-göngunum og heyrir „vindinn *ýlfra úti í nóttinni fyrir utan* og finnst ég heyra fósturmóður mína krafsa í hurðina á skemmumni [...] og í gegnum gnauð vindsins held ég mig heyra krafs og síðan nafnið mitt, Agnes, Agnes, sem einhver kallar. Þetta er Inga að æpa á mig að hleyppa sér út“ (168, mín skáletrun). Er hún opnar skemmuna og sér að Inga er ekki lifandi er örvæntingu hennar og sorg lýst á áhrifamikinn hátt:

...ég græt af því að það er verri en hitt að fá fulla vissu um að hún sé í raun dáin. Fósturmóðir mín er dáin og mín eigin móðir er farin. Og ég sit

63 Í enska textanum er þessu lýst sem „some form of ghoulish demand to enter“ (Kent, *Burial Rites*, 144). Hér nær íslenska þýðingin („vofa“) ekki að fanga nógu vel hryllinginn sem gefinn er í skyn í upprunalegu útgáfunni, en „ghoul“ þýðir „illur andi“ eða „ófreskja sem rænir grafir og étur lík“ (sjá snara.is).

64 Hér er enska útgáfan meira afgerandi í því að tengja beinlínis veðrið við framvinduna í lífi Agnesar: „a great, icy gust of it suddenly blew against the door so hard that it *knocked me off my feet*“ (Kent, *Burial Rites*, 144, mín skáletrun). Vindurinn er þannig gerður að orsakavaldi sem bókstaflega *brindir* Agnesi um koll, rétt eins og dauði Ingu kippir undan henni fótunum og gerir hana að ómaga og einstæðingi.

á gólfinu því fætur mínir hafa gefið sig undan hreinum, alþroska harmi munaðarleysingjans og *vindurinn grætur fyrir mig því tunga mín getur það ekki. Hann brín og brín* og ég sit á troðnu moldargólfinu, frosthörðu. (169, mín skáletrun)

Líkt og hina örlagaríku óveðursnótt er vindurinn þátttakandi í draumnum því hann speglar örvæntingu Agnesar. Hrínanði vindurinn er grátur Agnesar sem sprettur frá sorginni og hinu skelfilega áfalli sem hún upplifði sem barn. Þetta atriði lýsir hryllilegum tilfinningalegum missi og kaflinn í heild sinni sýnir það sem Critic Watch kallar „sláandi hliðstæður“ milli veðurs annars vegar og hins vegar manna gjörða og tilfinninga.⁶⁵

Vetur er því lýsandi árstíð fyrir Agnesi og lífshlaup hennar almennt, og í lokin er hávetur þegar hún fer í sína hinstu för að aftökustaðnum við Þrístapa. Hér fanga landslagslýsingar Kent andrúmsloftið á eftirminnilegan hátt: „í loftinu hanga skýin enn eins og dauðir búkar“ (338) og snjórinn liggur yfir dalnum „eins og lín, eins og náblæja uppreidd fyrir dauða búka himinsins sem héngu höfðum ofar“ (340). Agnes finnur ekki einu sinni fró í því að líkami hennar muni verða vafinn í lín eða fá kristilega útför þar sem dæmdum glæpamönnum hlotnast ekki slík sæmd. Áhrifum þessarar vitneskju er lýst á sláandi hátt í mjög ljóðrænum hluta úr vitundarflæði Agnesar. Hér er Agnes í áfalli eftir að fregna að aftakan verði eftir sex daga og sér fyrir sér náttúru og landslag sem stendur á sama um örlög hennar, þrátt fyrir að eftir dauðann muni hún sjálf verða hluti af landslaginu um leið og holdið sameinast moldinni:

Nú sækir að dökkandi himinn og kaldur vindur sem næðir racleitt í gegnum þig [...] eins og það gildi hann einu hvort þú ert lífs eða liðin, því þú munt hverfa en vindurinn verða eftir [...] og senn verða beinin þín, nú heit af blóði og kakkþykk af merg, skraufþurr og brotgjörn og frjósa og flagna undir fargi svarðarins og hinstu vessa holdsins sýgur grasið aftur upp í ljósið og aftur kemur vindurinn og slær þig til jarðar og slengir í grjótið eða krafsar þig upp í klærnar og ber til hafs í organdi snjókófi. (334)

65 Critic Watch, „How to Read a Big Book“, 119.

Aftur er vindinum lýst sem náttúruafli sem reynist Agnesi ofviða, og almennt endurspeglast megin minni sögunnar hér: hvernig vetur og snjór tengjast þjáningu og dauða á meðan landslagið, náttúran og veðurfarið eru óhagganleg öfl sem móta dauðlegar manneskjur og lífshlaup þeirra.

Í lýsingu Kent á lífshlaupi Agnesar í *Náðarstund* eru landslag, náttúra og árstíðir því afar mikilvæg. Hér sér lesandinn hið kuldalega Norður þar sem dauðinn sækir Agnesi að lokum og hún verður sannarlega hluti af landslaginu. Lesandinn skynjar einnig grimmd örlaganna, sem í sögunni birtist sérstaklega í merkingarþrungnum draumum og fyrirboðum. Þetta rímar að mörgu leyti við hefðir innan íslenskra bókmennta og þjóðtrúar, en þar má t.d. nefna mikilvægi drauma Guðrúnar Ósvífursdóttur í *Laxdælu*. Einnig er mikilvægt að hröfnum er lýst sem bæði fróðum verum og illum fyrirboðum, en í íslenskum þjóðsögum tákna þeir fyrst og fremst dauða en eru tákn visku og spádóms í heidnum sið.⁶⁶ Þannig eru þeir „[g]rimmir fuglar, hrafnarnir, en vitrir“ í *Náðarstund*, eins og Agnes kemst að orði (47), og þeir geta spáð fyrir um dauða fólks, eins og þegar hrafnninn „settist á gaflburstina, skók gogg sinn í átt að bænum á Bakka og lítill drengur drukknaði síðar í vikunni“ (48). Enn fremur dreymir Natan drauma sem augljóslega spá fyrir um dauða hans, og draumar Agnesar sjálfar eru lýsandi og segja frá óorðnum hlutum líkt og þegar hana dreymir fyrir sínum eigin yfirvofandi dauða og því hvernig blóð hennar mun vætla um höggstokk böðulsins (128–129). Þegar hún er sextán ára dreymir hana sérlega skýran draum um að vera berfætt á göngu í snæviþökku hrauni.⁶⁷ Leiðarstefi sögunnar um örlögin í landslaginu, kuldinum og norðlægri auðninni er hér skeytt saman við minnið um drauma og fyrirboða. Draumurinn sjálfur segir fyrir um þátt prestsins í aftöku Agnesar, stuðninginn og huggunina sem

66 Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir, „Getið þið sagt mér einhverjar þjóðsögur um hrafnninn?“

67 Draumur þessi byggir á heimildum: í *Sögu Natans Ketilssonar og Skáld-Rósu* eftir Brynjúlf Jónsson segir að Agnesi hafi dreymt þennan draum, og einnig er sagt frá honum í bók Guðlaugs Guðmundssonar, *Enginn má undan líta*. Þó eru lýsingar ekki alveg eins og í *Náðarstund* því í hvorugri frásögn er minnst á hraun, heldur gengur Agnes í draumnum „alein og berfætt um klakaða eyðimörk“ (Brynjúlfur Jónsson, *Saga Natans Ketilssonar og Skáld-Rósu*, 118) og „ein og berfætt yfir snævi þakta auðn“ (Guðlaugur Guðmundsson, *Enginn má undan líta*, 31). Því er hraunið greinilega skálduð viðbót Kent í því augnamiði að gera myndmálið varðandi lífshlaup og örlög Agnesar skýrara og meira afgerandi.

hann veitir á meðan hún bíður dauða síns, og hvernig hann að lokum neyðist til að sleppa henni við höggstokkinn:

Til allra átta var ekkert að sjá utan grjót og snjó og sprungur og gjótur í jörðina. Það blæddi úr fótunum á mér en ég varð að halda áfram [...]. En einmitt þegar ég hélt að ég myndi deyja úr ótta birtist ungur maður. Hann var berhöfðaður en hann var með prestsflibba og rétti mér hönd sína. Saman héldum við áfram í sömu átt og áður [...] og jafnvel þó ég væri frávíta af ótta þá hélt hann í hönd mína og það var mér huggun.

Þá allt í einu, í draumnum, gaf jörðin sig undir fótum mínum og hönd mín snerist úr greip unga mannsins og ég féll ofan í sprungu. Ég man að ég leit upp um leið og ég hrapaði ofan í myrkið og sá jörðina lokast fyrir ofan mig. Hún byrgði úti birtuna og ásjónu mannsins [...]. Ég steypist ofan í jörðina, var grafin í þögn og það var óbærilegt og svo vaknaði ég. (196)

Draumurinn er þrunginn merkingu og spáir augljóslega fyrir um örlög Agnesar. Hann táknar hina óblíðu lífsgöngu brostinna drauma, sem er í raun sársaukafull ganga yfir snjóbreiður í úfnu hrauni í átt að sorglegum endalokum. Þetta er landslagið sem örlögin hafa teiknað upp fyrir Agnesi; fegurð þess er villt og harðger með einstaka ljúfum undantekningum, en þegar allt kemur til alls er það kalt, eyðilegt og grimmt.

Lokaorð

Hrikalegt og stórskorið landslagið á Norðurlandi heillaði áströlsku unglingsstúlkuna Hönnuh Kent svo mjög að viðbrögðum hennar mætti líkja við áhrifin sem hugmyndir um Norðrið hafa almennt á fólk samkvæmt skilgreiningu Davidsons.⁶⁸ En það var ekki einungis Ísland sem fangaði hug hennar svo mjög, því sagan af Agnesi Magnúsdóttur heltók hana og hún varði mörgum árum í að rannsaka ævi þessarar dæmdu sakakonur úr fortíðinni. Afrakstur þeirrar vinnu er póstmóðernísk og femínísk skáldsaga þar sem leitast er við að endurskoða söguna og lýsa Agnesi á margræðari hátt en áður hefur tíðkast. Settur er fram skýr sagnfræðilegur rammi og innan hans eru notuð ólík sjónarhorn og ýmsar frásagnarraddir til að vinna gegn algengum staðalímyndum um Agnesi. Hér birtist því margræðari og um leið trúverðugri útgáfa af aðalpersónunni. Í *Náðarstund* er hinu þyrnum stráða lífshlaupi Agnesar lýst á ljóslifandi hátt og hið norðlæga söguvið bæði undirstrikar og endurspeglar ýmsa þætti í lífi hennar. Hér er dregin upp lifandi og eftirtektarverð mynd af Íslandi og Norðrinu, þar sem landslag, náttúra og árstíðir móta aðalpersónuna, marka hennar hörðu tilveru, hneppa hana í fjötra og bera hana á vit örlaganna.⁶⁹

68 Davidson, *The Idea of North*, 20.

69 Höfundur þakkar Degi Gunnarssyni fyrir þýðingavinnu.

HEIMILDIR

- Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir. „Getið þið sagt mér einhverjar þjóðsögur um hraf-ninn?“ *Vísindavefurinn*, 2006, <https://www.visindavefur.is/svar.php?id=6393> [sótt 19. júní 2020].
- Atwood, Margaret. „In Search of Alias Grace: On Writing Canadian Historical Fiction“. *The American Historical Review* 103 (5) (1998): bls. 1503–1516.
- Ayuningtyas, Paramita. „Deconstructing the Stereotypes of Women through a Female Voice in *Burial Rites* (2013) by Hannah Kent“. *Lingua Cultura* 9 (2) (2015): bls. 75–80.
- Birns, Nicholas. *Contemporary Australian Literature: A World Not Yet Dead*. Sydney: Sydney University Press, 2015.
- Brynjúlfur Jónsson frá Minna-Núpi. *Saga Natans Ketilssonar og Skáld-Rósu* [1912]. Selfoss: Sæmundur, 2017.
- Cooper, Katherine og Emma Short. „Introduction: Histories and heroines: The Female Figure in Contemporary Historical Fiction“. Í *The Female Figure in Contemporary Historical Fiction*, ritstýrt af Katherine Cooper og Emma Short, 1–20. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.
- Critic Watch. „How to Read a Big Book: The Critical Reception of Hannah Kent’s *Burial Rites* in the Context of Contemporary Trade Book Marketing“. Í *The Return of Print? Contemporary Australian Publishing*, ritstýrt af Aaron Mannion og Emmett Stinson, 115–136. Victoria: Monash University Publishing, 2016.
- Davidson, Peter. *The Idea of North*. London: Reaktion, 2005.
- de Groot, Jerome. *The Historical Novel*. New York: Routledge, 2010.
- „Discovering Agnes: Hannah Kent on writing *Burial Rites*“. Í *Burial Rites*, höf. Hannah Kent, 341–347. London: Picador, 2014.
- Dotinga, Randy. „Burial Rites’ author Hannah Kent finds mystery in Iceland“. *The Christian Science Monitor*, 29. nóvember 2013. <https://www.csmonitor.com/Books/chapter-and-verse/2013/1129/Burial-Rites-author-Hannah-Kent-finds-mystery-in-Iceland> [sótt 19. júní 2020].
- Eggert Þór Bernharðsson. „Friðrik, Agnes, Sigríður og Natan: Heimildagrunnur morðbrennunnar á Illugastöðum árið 1828“. *Saga* LI (2) (2013): bls. 9–56.
- Finn, K. „Review: ‚Burial Rites‘“. *The Oxford Culture Review*, 22. september 2014. <https://theoxfordculturereview.com/2014/09/22/review-burial-rites/> [sótt 19. júní 2020].
- Friðrika Benónýsdóttir. „Myrkt ástarljóð til Íslands“. *Visir.is*, 20. september 2014, <https://www.visir.is/g/2014709209983> [sótt 19. júní 2020].
- Gísli Konráðsson. *Sagan af Natani Ketilssyni* [1892]. Raðbókavefurinn, 2013.
- Guðbrandur Jónsson. „Dauði Natans Ketilssonar“. *Blanda*, 6 (19–22), (1936): bls. 1–36, <https://timarit.is/gegnir/000524519> [sótt 6. apríl 2022].
- Guðlaugur Guðmundsson. *Enginn má undan líta: Sagnfræðilegt skáldrit, sem varpar nýju ljósi á morðmálin í Húnaþingi aðdraganda þeirra og afleiðingar*. Reykjavík: Örn og Örlygur, 1974.
- Hanke, Andrea. „A dark love letter to Iceland: Hannah Kent on ‚Burial Rites‘“.

- Books+Publishing*, 8. febrúar 2013, <https://www.booksandpublishing.com.au/articles/2013/02/08/26248/a-dark-love-letter-to-iceland-hannah-kent-on-burial-rites/> [sótt 19. júní 2020].
- „Hannah Kent answers questions from our reading group“. Í *Burial Rites*, höf. Hannah Kent, 349–355. London: Picador, 2014.
- „Hannah Kent Discusses Burial Rites and Speculative Biography“. *YouTube*, 17. september 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=Q8gIC5g19oI> [sótt 19. júní 2020].
- Helga Kress. „Eftir hans skipun: Natansmál í ljósi sagnadansa og eftirmæla Agnesar“. *Saga* LII (1) (2014): bls. 99–118.
- Hoffmann, Eline. *Dauði Natans Ketilssonar. Sögulegt leikrit í 7 sýningum*. Ísl. þýðing Halld. Friðjónsson, Akureyri: Þorsteinn M. Jónsson, 1928.
- Ingibjörg Ágústsdóttir. „Reinventing Agnes: The Role of Icelandic Landscape, Nature and Seasons in Hannah Kent’s Speculative Biography *Burial Rites*“. Í *What is North? Imagining the North from Ancient Times to the Present Day*, ritstýrt af Oisín Plumb, Alexandra Sanmark and Donna Heddle, 387–405. Turnhout: Brepols, 2020.
- Katla Kjartansdóttir. „Remote, Rough and Romantic: Contemporary Images of Iceland in Visual, Oral and Textual Narrations“. Í *Images of the North: Histories, Identities, Ideas*, ritstýrt af Sverri Jakobssyni, 271–280. Amsterdam og New York: Rodopi, 2009.
- Keen, Suzie. „Hannah Kent’s Burial Rites“. *InDaily*, 19. júní 2013. <https://indaily.com.au/arts-and-culture/books-and-poetry/2013/06/19/hannah-kents-burial-rites/> [sótt 19. júní 2020].
- Kent, Hannah. *Burial Rites*. London: Picador, 2014.
- Kent, Hannah. *Náðarstund*. Ísl. þýðing Jón St. Kristjánsson, Reykjavík: JPV, 2014.
- Kohlke, Marie-Luise. „Neo-Victorian Biofiction and the Special/Spectral Case of Barbara Chase-Riboud’s *Hottentot Venus*“. *Australasian Journal of Victorian Studies* 18 (3) (2013): bls. 4–21.
- Lackey, Michael. *Biofiction: An Introduction*. New York: Routledge, 2022.
- Lukács, Georg. *The Historical Novel*. Ensk þýðing Hannah og Stanley Mitchell, Lincoln og London: University of Nebraska Press, 1983.
- Maitzen, Rohan. „A ‚Dark Love Letter to Iceland‘: Hannah Kent, *Burial Rites*“. *Novel Readings*, 26. maí 2014. <https://rohanmaitzen.com/2014/05/26/a-dark-love-letter-to-iceland-hannah-kent-burial-rites/> [sótt 19. júní 2020].
- McCabe, Brian. „Hannah Kent: Burial Rites“. *Herald Scotland*, 10. ágúst 2013, https://www.heraldscotland.com/arts_ents/13117636.hannah-kent-burial-rites-picador/ [sótt 19. júní 2020].
- Morris, Linda. „The Cold Light of Day: Hannah Kent’s debut reimagines the last woman to be executed in Iceland“. *The Sydney Morning Herald*, 4. maí 2013. <https://www.smh.com.au/entertainment/books/the-cold-light-of-day-20130503-2iyac.html> [sótt 19. júní 2020].
- „No more than a ghost – Burial Rites“. *YouTube*, 3. mars 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=2P1xVTwo6kQ> [sótt 19. júní 2020].

- Petković, Danijela. „Like a Lamb Ripe for Slaughter: Female Body, Law and ‚Domestic‘ Animals in Hannah Kent’s *Burial Rites*“. *Gender Studies* 15 (1) (2017): bls. 74–90.
- Pfeffer, W. Tad. „People and Places in the Far North: A Vision of Life, Community and Change“. Í *Images of the North: Histories, Identities, Ideas*, ritstýrt af Sverri Jakobssyni, 81–90. Amsterdam og New York: Rodopi, 2009.
- Reynolds, Mark. „Hannah Kent: From Adelaide to Icelandic noir“. *Bookanista.com*, engin dagsetning. <http://bookanista.com/hannah-kent/> [sótt 19. júní 2020].
- Romei, Stephen. „Hannah Kent’s debut novel is written in cold blood“. *The Australian*, 20. apríl 2013. <http://www.theaustralian.com.au/arts/review/hannah-kents-debut-novel-burial-rites-is-written-in-cold-blood/story-fn9n8g-ph-1226623451767> [sótt 27. febrúar 2018].
- Rúnar Kristjánsson. „Agnes“. *Húnavaka* 26 (1) (1986): bls. 42–46.
- Soper, Kate. *What is Nature? Culture, Politics and the Non-Human*. Oxford: Blackwell, 1995.
- Starke, Ruth. „In Conversation with Hannah Kent“. *Writers in Conversation* 1 (1), febrúar 2014. https://dspace.flinders.edu.au/xmlui/bitstream/handle/2328/27267/Kent_Starke.pdf?sequence=1&isAllowed=y [sótt 19. júní 2020].
- Taylor, Catherine. „Burial Rites by Hannah Kent, review“. *The Telegraph*, 10. september 2013. <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/10290906/Burial-Rites-by-Hannah-Kent-review.html> [sótt 19. júní 2020].
- Touitou, Lara. „Burial Rites is as much a dark love letter to the landscape of Iceland as it is to the life of Agnes Magnúsdóttir“. *Feedbooks*, 3. maí 2014. <http://www.feedbooks.com/interview/357/burial-rites-is-as-much-a-dark-love-letter-to-the-landscape-of-iceland-as-it-is-to-the-life-of-agnes-magnusdottir> [sótt 19. júní 2020].
- Van Luyn, Ariella. „(In)famous subjects: representing women’s criminality and violence in historical biofictions“. *New Writing* 16 (1) (2019): bls. 67–76.
- Vilhelm Vilhelmsson. „Stílfært og sett í samhengi. Um heimildargildi vitnisburða í réttarheimildum“. *Saga* LIII (1) (2015): bls. 15–45.
- Wallace, Diana. *The Woman’s Historical Novel: British Women Writers, 1900–2000*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005.
- Þorgeir Þorgeirsson. *Yfirvaldið. Skáldsaga eftir bestu heimildum og skilríkjum*. Reykjavík: Íðunn, 1973.
- Þórunn Jarla Valdimarsdóttir. *Bærim brennur. Síðasta aftakan á Íslandi*. Reykjavík: JPV, 2021.

ÚTDRÁTTUR

„Tillaga að lífi“: Um örlögin í Norðrinu og endursköpun Agnesar í Náðarstund eftir Hönnuh Kent

Ástralska skáldkonan Hannah Kent varð heltekin af sögu Agnesar Magnúsdóttur þegar hún dvaldi eitt ár á Íslandi sem skiptinemi. Kent varði mörgum árum í að rannsaka ævi Agnesar og morðin á Illugastöðum árið 1828. Hún skrifaði skáldsöguna *Náðarstund* um Agnesi samhliða doktorsrannsókn í ritlist og vildi þar vinna gegn staðalímyndum sem einkenndu túlkanir á Agnesi og lýsa Agnesi á margræðari hátt. *Náðarstund* er söguleg skáldsaga með femíníska endurskoðun í brennidepli sem setur fram „tillögu“ að mögulegu lífi Agnesar. Stuðst er við ritaðar heimildir, tengdar dómsmáli Agnesar, sem mynda eins konar sagnfræðilegan ramma í frásögninni, en innan hans er sögu Agnesar komið á framfæri í ljóðrænni fyrstu persónu frásögn, ásamt stuttum köflum þar sem sjónarhorni annarra persóna varðandi Agnesi er lýst. Saman vinna þessi mismunandi sjónarhorn gegn staðalímyndinni sem Kent vill afbyggja. *Náðarstund* er einnig skáldsaga sem setur Ísland og Norðrið í forgrunn, en sögusviðið myndar kjarnann í lýsingunni á Agnesi og hennar ólánssama lífi. Bókin er á margan hátt drungalegur ástaróður til Íslands þar sem landslag, veður og náttúra eru þungamiðjan. Þetta eru kraftar sem móta og ákvarða líf sögupersónanna, sérstaklega Agnesar, því þótt þeir veiti Agnesi vissulega ánægju og hugarfró snúast þeir að lokum gegn henni, hneppa hana í fjötra og bera á vit örlaganna. Ýjað er að ákveðinni hringferð í sögu Agnesar, náttúru og umhverfi lýst á þann hátt að gefið er í skyn það sem koma skal, og tengingin milli veðurs og mannlegs hlutskiptis undirstrikuð. Að lokum er minnið um drauma og fyrirboða mikilvægt í meðförum Kent á sögu Agnesar.

Lykilorð: Hannah Kent, Agnes Magnúsdóttir, endurskoðunarhyggja og femínismi, Norðrið, landslag/náttúra

ABSTRACT

**“Suggestion of a life”: Destiny in
the North and the Reinvention of Agnes in
Hannah Kent’s *Burial Rites***

During her year in Iceland as an exchange student, the Australian writer Hannah Kent became fascinated with the story of Agnes Magnúsdóttir. Kent spent years researching Agnes and the Illugastaðir murders in 1828. She wrote *Burial Rites* during her Ph.D. research in Creative Writing and her objective was to work against the stereotypes that characterised historical and fictional representations of Agnes, and thereby present a more ambiguous portrait of her protagonist. *Burial Rites* is a revisionist and feminist historical novel, which presents what Kent terms a “suggestion” of Agnes’s life story. Kent relies on written records related to Agnes’s case, and these provide a historical frame for the narrative, within which Agnes’s story is presented in a poetic first-person narration alongside brief sections with outside perspectives on Agnes. Together these varied perspectives deconstruct the persistent stereotype associated with Agnes. *Burial Rites* is also very much a novel about Iceland and the North, and the setting is integral to Kent’s portrayal of Agnes and her ill-fated life. In many ways the book is a dark love letter to Iceland where the landscape, weather and nature are pivotal elements. These are forces that shape and determine the lives of Kent’s characters, especially Agnes’s, because even though landscape and nature grant some joy and solace to Agnes they eventually turn against her, imprison her and bring her towards her inevitable fate. Kent suggests a circular development to Agnes’s story while nature and environment is described in such a way as to foreshadow coming events; also, it is suggested that weather and human destiny are inextricably linked. Finally, the motif of dreams and portends is important in Kent’s representation of Agnes’s story.

„TILLAGA AD LÍFI“: UM ÖRLÖGIN Í NORÐRINU OG ENDURSKÖPUN AGNESAR Í
NÁÐARSTUND EFTIR HÖNNUH KENT

Keywords: Hannah Kent, Agnes Magnúsdóttir, revisionist feminism,
the North, landscape/nature